

VALTER LANG

BALTIMAADE
PRONKSI- JA RAUAAEG

TARTU ÜLIKOOLI
KIRJASTUS

SISUKORD

Eessõna	11
Sissejuhatus	13
1. Pronksiaeg	19
1.1. Historiograafia ja kronoloogia	19
1.1.1. Pronksiaja uurimisest Baltimaades	19
1.1.2. Pronksiaja kronoloogia	21
1.1.2.1. Pronksiaja algus	21
1.1.2.2. Üleminek nooremale pronksiajale	24
1.2. Vanem pronksiaeg	26
1.2.1. Eesti vanema pronksiaja muistised	26
1.2.1.1. Asulad	26
1.2.1.2. Leiumaterjal	27
1.2.2. Läti vanema pronksiaja muistised	30
1.2.2.1. Asustus ja asulad	30
1.2.2.2. Kalmistud	31
1.2.3. Leedu vanema pronksiaja muistised	35
1.2.3.1. Asulad	35
1.2.3.2. Kalmed	36
1.2.3.3. Esemeline materjal	37
1.3. Noorem pronksiaeg	39
1.3.1. Noorema pronksiaja asulad	39
1.3.1.1. Kindlustatud asulate levik ja kronoloogia Baltikumis	39
1.3.1.2. Kindlustatud asulad Eestis	41
1.3.1.3. Avaasulad Eestis	48
1.3.1.4. Kindlustatud asulad Lätis	49
1.3.1.5. Kindlustatud asulad Leedus	52
1.3.1.6. Vaiasulad Leedus	56
1.3.2. Matmispaigad	57
1.3.2.1. Kivikirstkalmed	57
1.3.2.2. Laevkalmed	62
1.3.2.3. Maa-alused kalmistud	63
1.3.2.4. Kivikonstruktsioonidega maa-alused kalmistud	64
1.3.2.5. Kivikonstruktsioonidega kääpad	64
1.3.2.6. Matmispaigad Leedus	64
1.3.3. Teised noorema pronksiaja muistised	64

1.3.3.1. Fossiilsed põllud	65
1.3.3.2. Lohukivid	67
1.3.3.3. Noorema pronksiaja peitleiud	70
1.4. Asustus, majandus ja ühiskond pronksiajal	71
1.4.1. Põhilised tendentsid asustuse ja majanduse arengus	71
1.4.2. Ühiskondlikust korraldusest	73
1.4.2.1. Keskasula-üksiktalude süsteem	74
1.4.2.2. Kindlustatud asulad ja pronksiringlus	77
1.5. Kokkuvõte	82
2. Eelrooma rauaaeg	85
2.1. Historiograafia ja kronoloogia	85
2.1.1. Eelrooma rauaaja uurimine	85
2.1.2. Kronoloogia	86
2.2. Kindlustatud ja suletud asulad	87
2.2.1. Mäepealsed asulad	89
2.2.2. Varased ringvallid ja neemiklinnused	92
2.3. Avaasulad	96
2.4. Matmispaigad	98
2.4.1. Kivikirstkalmed	98
2.4.2. Maa-alused kalmistud Eestis	100
2.4.3. Kangurkalmed	101
2.4.4. Varased tarandkalmed	104
2.4.5. Kääpad Lääne-Leedus ja Edela-Lätis	113
2.4.6. Maa-alused kalmistud Ida-Leedus	115
2.5. Fossiilsed põllud	116
2.6. Eelrooma rauaaja ühiskond	118
2.6.1. Ühe domineeriva talu süsteem	119
2.6.2. Inimeste tervislik seisund ja toitumus	120
2.7. Kokkuvõte	122
3. Rooma rauaaeg	123
3.1. Historiograafia ja kronoloogia	123
3.1.1. Senisest uurimisloost	123
3.1.2. Kronoloogia	125
3.2. Rooma rauaaja matmispaigad	126
3.2.1. Tarandkalmed Kirde-Eestis	126
3.2.2. Tarandkalmed Loode-Eestis	131
3.2.3. Tarandkalmed Kesk-Eestis	134
3.2.4. Tarandkalmete küsimus Saaremaal ja Lääne-Eestis	138
3.2.5. Tarandkalmed Kagu-Eestis	140

3.2.6. Tarandkalmed Edela-Eestis	144
3.2.7. Tarandkalmed Põhja-Lätis	145
3.2.8. Kiviringidega kääpad Kesk-, Lõuna- ja Ida-Lätis ning Põhja- Leedus	147
3.2.9. Kivikonstruktsioonidega kalmed Lääne-Leedus ja Edela-Lätis	149
3.2.10. Maa-alused kalmistud Leedus	152
3.3. Asulad ja linnused	152
3.3.1. Avaasulad Eestis	152
3.3.2. Avaasulad Lätis	154
3.3.3. Avaasulad Leedus	156
3.3.4. Linnused Eestis, Lätis ja Leedus	157
3.4. Muud muistised	159
3.4.1. Rauasulatuskohad	159
3.4.2. Andmed põllumajanduse kohta	161
3.4.3. Peitleiud ja Rooma import	162
3.5. Asustuse, ühiskonna ja kultuuri arengu põhijooni	164
3.5.1. Asustuse seos kalmetega	164
3.5.2. Ühiskondlikud struktuurid	167
3.5.3. Nn kultuuriipiirkonnad	170
3.6. Kokkuvõte	172

4. Keskmise rauaaeg 173

4.1. Historiograafia ja kronoloogia	173
4.1.1. Senisest uurimisloost	173
4.1.2. Kronoloogia	175
4.2. Linnused ja asulad	176
4.2.1. Linnuste rajamise taust Eestis	176
4.2.2. Linnused Eestis	179
4.2.3. Asulad Eestis	183
4.2.4. Linnused ja asulad Lätis	186
4.2.5. Linnused ja asulad Leedus	189
4.3. Matmispaigad	191
4.3.1. Järelmatused tarandkalmetes	191
4.3.2. Kangurkalmed	192
4.3.3. Kivivarekalmed	194
4.3.4. Kääpad	195
4.3.5. Maa-alused kalmistud	198
4.3.6. Lääne-Leedu ja Edela-Läti maa-alused kalmistud	204
4.3.7. Ida-Leedu ümarkääpad	206
4.3.8. Kalmete kokkuvõte	209
4.4. Peitleiud ja aarded	209

4.5. Maaharimine ja karjakasvatus	212
4.5.1. Maakasutussüsteemid	212
4.5.1.1. Põllukivihunnikute väljad	212
4.5.1.2. Kamberpõllud	213
4.5.1.3. Varased ribapõllud	214
4.5.2. Andmed majanduse kohta	215
4.6. Ühiskond	216
4.6.1. Ühiskonna areng Eestis	216
4.6.2. Ühiskondlikud suhted Lätis	217
4.6.3. Ühiskond Leedus	217
4.7. Kokkuvõte	219
5. Noorem rauaaeg	221
5.1. Historiograafia ja kronoloogia	221
5.1.1. Noorema rauaaja uurimisest	221
5.1.2. Noorema rauaaja kronoloogia	224
5.2. Linnused ja asulad	225
5.2.1. Linnused Eestis	225
5.2.2. Asulad Eestis	228
5.2.3. Linnused ja asulad Lätis	229
5.2.4. Linnused Leedus	223
5.2.5. Varalinnaliste keskuste (aolinnade) küsimus	236
5.2.5.1. Aolinnade tunnused	236
5.2.5.2. Varased aolinnad	237
5.2.5.3. Hilised aolinnad	241
5.3. Matmispaigad	243
5.3.1. Kalmistud Eestis	243
5.3.1.1. Kivikalmed	243
5.3.1.2. Maa-alused laibakalmistud	245
5.3.1.3. Kääpad	247
5.3.2. Kalmistud Lätis	248
5.3.3. Kalmistud Leedus	252
5.3.3.1. Maa-alused kalmistud	252
5.3.3.2. Ida-Leedu kääpad	255
5.4. Peitleiud	257
5.4.1. Peitleiud Eestis	257
5.4.2. Peitleiud Lätis	258
5.4.3. Peitleiud Leedus	259
5.5. Maaharimine ja karjakasvatus	260
5.5.1. Maakasutussüsteemid	260
5.5.2. Andmeid põllumajanduse ja karjakasvatuse kohta	261
5.6. Käsitöö ja kaubandus	263

5.7. Ühiskondlikud suhted, poliitiline ja administratiivne korraldus	266
5.7.1. Ühiskond ja halduskorraldus Eestis	266
5.7.1.1. Talu ja küla	266
5.7.1.2. Vakus, saras ja muinasmõis	267
5.7.1.3. Linnusepiirkonnad	271
5.7.1.4. Kihelkonnad ja maakonnad	273
5.7.2. Ühiskond muinasaja lõpu Lätis	277
5.7.2.1. Sotsiaalsed suhted	277
5.7.2.2. Poliitiline ja halduskorraldus	279
5.7.3. Ühiskondlik-poliitiline ja administratiivne korraldus	
Leedus	280
5.8. Kokkuvõte	283
Valik õpiku koostamisel kasutatud kirjandust	285
Muististe register	297